https://doi.org/10.32849/2409-9201.2026.26.49

УДК 347.63 UDC

ГААЗЬКА КОНВЕНЦІЯ 1980 РОКУ В КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ

Ганна ГОНЧАРОВА

Аспірант

Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України (Київ)

У представленій статті проведено комплексний аналіз специфіки застосування Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року в умовах повномасштабної збройної агресії проти України. Автор досліджує правову дилему, що виникає між фундаментальною метою самої Конвенції, а саме забезпеченням негайного повернення дитини до держави її постійного проживання або перебування з імперативом захисту дитини від загрози життю та здоров'ю в зоні воєнних дій, які на сьогодні тривають на території України.

Основну увагу у цій роботі приділено еволюції тлумачення застереження міжнародного нормативного документу про «серйозний ризик» згідно зі статтею 13(b) Конвенції. На основі аналізу актуальної практики іноземних судів, зокрема правових позицій судів Республіки Польща та Німеччини, висвітлено трансформацію підходів до оцінки безпекової ситуації в Україні яка поступово відбулася в країнах об'єднаної Європи. Автор простежує перехід від первісної презумпції небезпеки всієї території держави до більш диференційованого та логічного підходу, що передбачає індивідуальне оцінювання ризиків у конкретних регіонах та населених пунктах України.

Окремий акцент автором зроблено на дослідженні правових колізій між механізмами тимчасового захисту, наданого

THE 1980 HAGUE CONVENTION IN THE CONTEXT OF THE ARMED CONFLICT IN UKRAINE

Hanna HONCHAROVA

Postgraduate Student

Academician F.H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of the NALS of Ukraine (Kyiv)

This article provides a comprehensive analysis of the specific aspects of applying the 1980 Hague Convention on the Civil Aspects of International Child Abduction amidst the full-scale armed aggression against Ukraine. The author explores the legal dilemma arising between the Convention's fundamental objective, ensuring the prompt return of a child to their state of habitual residence – and the imperative to protect the child from threats to life and health in a war zone.

Particular attention is devoted to the evolution of the interpretation of the «grave risk» exception under Article 13(1)(b) of the Convention. Based on an analysis of current foreign judicial practice, specifically the legal positions of the courts of the Republic of Poland, the article highlights a transformation in approaches toward assessing the security situation in Ukraine. The author traces the shift from an initial presumption of danger across the entire national territory toward a more differentiated approach involving individualized risk assessments of specific regions and localities.

A special emphasis is placed on the legal conflict between the mechanisms of temporary protection granted to Ukrainians in EU countries and the proce-dural obligations of member states under the Hague Convention. The study examines how temporary protection status affects the evidentiary basis in child abduction cases and whether it can serve as an independent

українцям у країнах ЄС, та процедурними обов'язками держав-учасниць Гаазької конвенції. Досліджено, як статус тимчасового захисту впливає на доказову базу у справах про викрадення дітей та чи може він бути самостійною підставою для відмови у поверненні.

У роботі критично переосмислено концепцію «найкращих інтересів дитини» в контексті збройного конфлікту. На основі узагальнення судових рішень запропоновано авторську систему критеріїв для оцінки «серйозного ризику». Ці критерії базуються на об'єктивних показниках безпеки (інтенсивність обстрілів, стан критичної інфраструктури, доступ до медичної та освітньої допомоги) у місці потенційного повернення дитини. Зроблено висновок про необхідність гнучкого, але збалансованого застосування Гаазьких механізмів задля запобігання зловживанню статтею 13(b) за умови реального забезпечення безпеки дитини.

Ключові слова: права дитини, Гаазька конвенція 1980 року, міжнародне викрадення дітей, збройний конфлікт в Україні, найкращі інтереси дитини тимчасовий захист, місце постійного проживання, безпекові гарантії.

ground for refusing return.

The paper critically reimagines the «best interests of the child» concept within the context of armed conflict. By synthesizing judicial decisions, the author proposes a framework of criteria for assessing «grave risk». These criteria are based on objective safety indicators – such as the intensity of shelling, the state of critical infrastructure, and access to medical and educational services – at the child's potential place of return. The author concludes by emphasizing the necessity of a flexible yet balanced application of Hague mechanisms to prevent the abuse of Article 13(1)(b) while ensuring the child's actual safety.

Keywords: 1980 Hague Convention, international child abduction, grave risk, Article 13(b), armed conflict, habitual residence, temporary protection, best interests of the child.

Повномасштабна збройна агресія проти України спричинила безпрецедентну за масштабами міграційну кризу в Європі з часів Другої світової війни, яка стала навіть більшою ніж міграція до Європи громадян окремих країн Близького Сходу, Африки та Азії. Мільйони українських дітей опинилися за межами України, отримавши статус тимчасового захисту в різних юрисдикціях. У цьому контексті виникла гостра правова колізія: з одного боку, об'єктивна потреба у безпеці дитини, а з іншого випадки неправомірного вивезення дітей з безпечних районів України, а також утримування дітей за кордоном одним із батьків без згоди іншого, що підпадає під дію Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей 1980 року (далі - Гаазька конвенція) [14].

Ключовим викликом для вітчизняного та міжнародного приватного права стало тлумачення поняття «серйозний ризик» (grave risk), передбаченого статтею 13(b) Гаазької конвенції, оскільки фактично неоголошена, так звана гібридна війна, а відповідно до чинного законодавства України спеціальний режим воєнного стану в Україні докорінно змінив судову архітектуру. Новий тип збройного конфлікту став універсальним аргументом для батьків, які виїхали разом з дитиною та перебувають з нею за межами України намагаючись легалізувати перебування дитини за кордоном, посилаючись на загрозу життю та здоров'ю [1, 2, 3, 5].

На початку збройної агресії спостерігалася небезпечна тенденція до «автоматизації» відмов у поверненні дітей в Україну без належного аналізу безпекової ситуації в конкретних регіонах. Це створювало загрозу нівелювання самої мети Гаазької конвенції та порушення

прав дитини на виховання обома батьками та збереження зв'язків із Батьківщиною, а також право дитини повертатися в країну свого постійного проживання (країну свого громадянства). Отже, наукове переосмислення стандартів доказування «серйозного ризику» в умовах війни є критично важливим для захисту прав українських громадян та забезпечення єдності міжнародної судової практики.

Метою дослідження є комплексний аналіз проблем тлумачення та практичного застосування застереження про «серйозний ризик» (ст. 13(b) Гаазької конвенції) у справах про повернення дітей в Україну в умовах триваючої збройної агресії.

Фундаментальним принципом Гаазької конвенції 1980 року є презумпція того, що повернення дитини до держави її постійного проживання (habitual residence) відповідає її «найкращим інтересам». Проте стаття 13(b) встановлює один із небагатьох винятків, згідно з яким суд не зобов'язаний видавати наказ про повернення, якщо існує «серйозний ризик того, що повернення дитини наразить її на фізичну або психологічну небезпеку або іншим шляхом створить для дитини нестерпну обстановку» [1, 3].

У сучасній доктрині міжнародного права підкреслюється, що термін «серйозний ризик» потребує автономного тлумачення, тобто він не повинен залежати виключно від національного права окремої держави. Це означає, що ризик має бути не просто гіпотетичним або можливим, а реальним, безпосереднім та таким, що має високий ступінь імовірності. Отже, ключовим критерієм застосування ст. 13(b) є те, що небезпека повинна виходити за межі звичайних труднощів, пов'язаних із переїздом або зміною країни проживання. Міжнародна судова практика виробила стандарт, згідно з яким «серйозний ризик» оцінюється через призму «нестерпної обстановки» (intolerable situation) [10, с. 121].

У контексті збройного конфлікту виникає питання: чи є сам факт ведення бойових дій у країні походження або громадянства дитини достатнім доказом «нестерпності»? Традиційно відповідь була негативною, якщо дитина повертається в безпечний регіон або якщо держава здатна забезпечити захист. Однак агресія проти України створила нову реальність, де загроза ракетних обстрілів є актуальною для всієї території країни, що змушує суди переглядати поріг доказування. Оскільки наразі, через загрозу ракетних обстрілів фактично неможливо створити безпечні райони в яких загроза таких обстрілів буде усунута. І в цьому контексті виникає ситуація загрози для психологічного здоров'я дитини, яка вимушена постійно перебувати у стані стресу, змінювати свій звичний графік життя, переховуватися у бомбосховищі підчас загрози удару балістичними ракетами.

Важливо розуміти, що судовий розгляд за Гаазькою конвенцією не є спором про опіку (custody). Суд не вирішує, з ким дитині буде «краще» жити. Мета Конвенції полягає у тому щоб відновити status quo, який було порушено викраденням або незаконним утриманням дитини.

Проблема «серйозного ризику» в умовах війни створює конфлікт між двома зобов'язаннями держави: забезпечити швидке повернення дитини (ст. 1 Конвенції) та не піддавати дитину реальній загрозі життю (ст. 3 Конвенції про права дитини та ст. 2, 3 ЄКПЛ) [1, 2].

Таким чином, правова природа «серйозного ризику» під час війни трансформується з суто приватного аспекту (наприклад, ризик насильства в сім'ї) у публічно-правовий аспект (загроза від зовнішньої воєнної агресії). Це вимагає від суддів не просто аналізу поведінки батьків, а глибокої оцінки геополітичної та безпекової ситуації в країні запитувача.

Позиція Постійного бюро Гаазької конференції (HCCH) Згідно з Практичним керівництвом (Guide to Good Practice) щодо ст. 13(b), опублікованим Постійним бюро, суди повинні проводити «об'єктивну оцінку» ризику. При цьому підкреслюється, що наявність збройного конфлікту сама по собі не створює автоматичного права на відмову у поверненні, але зобов'язує суд ретельно перевірити, чи існують у країні походження «захисні заходи» (protective measures), здатні нівелювати ризик (наприклад, наявність укриттів, систем оповіщення, доступ до медицини) [11].

Безпосередньо після початку повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року іноземні суди (зокрема Польщі, Німеччини) переважно дотримувалися консервативного підходу щодо безпеки. У цей період «серйозний ризик» за ст. 13(b) трактувався через призму загальної воєнної загрози [10].

Судова практика 2022 року характеризувалася автоматизмом відмов, оскільки сам факт ведення активних бойових дій та ракетних обстрілів по всій території України розцінювався як достатня підстава для встановлення «нестерпної обстановки». Суди не досліджували глибоко питання, а відповідно не розрізняли ситуацію в прифронтових зонах (наприклад, Харків чи Херсон) та у відносно спокійних регіонах (Мукачево, Ужгород). З огляду на зазначене, право дитини на повернення до місця постійного проживання поступалося праву на життя та захист від збройного конфлікту [13].

Разом з тим, у 2023/2024 роках спостерігається трансформація підходів, починається диференційоване оцінювання безпекової ситуації в цілому в України та в окремих регіонах. Особливо зміна підходу при вирішенні таких справ відбувалася з огляду на стабілізацію фронту та розвиток системи цивільного захисту в Україні (зокрема ППО). Підхід більшості іноземних судів став більш аналітичним та вибірковим. Суди почали відходити від узагальнень, впроваджуючи стандарт «індивідуалізованого ризику».

Так, іноземні суди починають враховувати вже географічний фактор, детально вивчаючи конкретне місце, в яке має повернутися дитина. Наприклад, у рішеннях судів Великої Британії та Румунії зазначалося, що ризики в західних областях України є значно нижчими, ніж у східних, і не завжди досягають порогу «серйозного ризику» в розумінні Конвенції. Ще одним аргументом на користь повернення стало те, що в Україні продовжують працювати школи, лікарні та органи опіки, що свідчить про спроможність держави забезпечити життєдіяльність дитини. Суди також почали досліджувати, чи має сім'я доступ до облаштованих місць безпеки (укриттів) та чи існують протоколи безпеки в закладах освіти, куди піде дитина після повернення.

Важливим аспектом другого етапу стало питання «звикання» (integration) дитини до нового середовища. Чим довше триває війна, тим складніше іноземним судам ухвалювати рішення про її повернення, оскільки дитина інтегрується в іноземне суспільство, а зв'язок з Україною стає відчутно слабшим.

У 2023/2024 роках суди стали частіше звертатися до офіційних рекомендацій своїх міністерств закордонних справ щодо поїздок в Україну. Якщо МЗС країни дозволяє відвідувати певні регіони з «необхідними цілями», суди використовують це як доказ того, що ризик для дитини не є абсолютним.

Отже практика іноземних судів поступово еволюціонувала від емоційного сприйняття війни як тотальної загрози до раціонального юридичного аналізу безпекових гарантій у кожному конкретному випадку, що відповідно дає шанс заявникам з України на успішне повернення незаконно переміщених або утримуваних поза волею дітей, якщо такі заявники зможуть довести безпечність конкретного регіону в Україні для перебування дитини, її психологічного та фізичного здоров'я.

В умовах збройного конфлікту доказування стає багаторівневим процесом. Стандарт доказування у такій категорії справ, у більшості країн, базується на «балансі ймовірностей» (balance of probabilities), проте через серйозність наслідків суди часто вимагають «чітких та переконливих доказів». У контексті війни це означає, що відповідач не може просто послатися на факт воєнного стану; він має довести, що ризик є конкретним, реальним та безпосереднім саме для цієї дитини в разі її повернення до конкретного населеного пункту. Оскільки згідно з усталеною міжнародною практикою та текстом Конвенції, тягар доказування (burden of proof) наявності «серйозного ризику» покладається на відповідача, особу, яка заперечує проти повернення дитини (зазвичай це той із батьків, хто вивіз дитину або утримує її в країні перебування) [11].

Суди аналізують зазвичай два типи доказів об'єктивні (загальні) до яких належать, як правило, звіти міжнародних організацій (ООН, ЮНІСЕФ), офіційні рекомендації МЗС

іноземних держав щодо подорожей в Україну, карти бойових дій та дані про інтенсивність обстрілів конкретного регіону та суб'єктивні (індивідуальні), до яких належать докази, що підтверджують наявність укриття за місцем проживання, сертифікати безпеки школи/садочка, медичні довідки про психологічний стан дитини (наприклад, чутливість до звуків сирен).

Сучасна практика (зокрема Великої Британії) демонструє «креативні рішення» для подолання ризику. Якщо повернення в рідне місто (наприклад, Запоріжжя чи Київ) визнано небезпечним, суд може запропонувати повернення до іншого, безпечнішого регіону України (наприклад, Львів чи Закарпаття) за умови, що заявник (той із батьків, хто залишився в Україні) візьме на себе письмове зобов'язання (undertaking) забезпечити там дитині житло та умови. Ці зобов'язання мають бути «надійними та такими, що підлягають виконанню». Разом з тим, не менш важливим є визнання таких зобов'язань українськими судами, щоб іноземний суд мав гарантію їх дотримання після перетину кордону.

Стаття 11 Конвенції вимагає завершення розгляду справи протягом 6 тижнів. Проте війна значно ускладнює дотримання цього терміну через низку обставин, зокрема це складність отримання актуальної інформації про стан безпеки на місцях в умовах спеціального режиму воєнного стану. Необхідність проведення психологічних експертиз дітей, які вже мають травматичний досвід евакуації. Затримки в комунікації між Центральними органами держав (Мін'юст України та відповідні уповноважені органи країни перебування дитини за кордоном).

Зі зростанням тривалості конфлікту діти (особливо підлітки 14-15 років) все частіше висловлюють заперечення проти повернення, мотивуючи це як страхом війни, так і інтеграцією в нове середовище. Суди зобов'язані враховувати думку дитини, яка досягла належного ступеня зрілості, що стає додатковим процесуальним викликом.

Отже загалом, процесуальний успіх у справах про повернення дітей в Україну сьогодні залежить не від емоцій, а від здатності сторін надати деталізовану, «географічно точну» доказову базу та запропонувати суду дієві механізми безпеки дитини після її повернення в Україну, що на практиці як правило не вдається.

Після активації Директиви ЄС 2001/55/ЕС у березні 2022 року, мільйони українців отримали особливий правовий статус у країнах Європейського Союзу [12]. У справах про міжнародне викрадення дітей виникла нова правова дилема яка пов'язана із тим, чи може наявність у дитини дозволу на проживання на підставі тимчасового захисту бути легітимною підставою для відмови у поверненні такої дитини до України.

Важливо розуміти, що Тимчасовий захист та Гаазька конвенція діють у різних правових площинах, якщо тимчасовий захист регулює адміністративні та міграційні відносини між особою та іноземною державою то Гаазька конвенція регулює цивільно-правові відносини між батьками щодо місця проживання дитини.

Часто відповідач у такій категорії справ використовує отримання дитиною статусу тимчасового захисту як доказ того, що перебування за кордоном є законним та легальним, а отже і порушення прав іншого з батьків не відбувається. Проте міжнародна судова практика (зокрема суди Німеччини) чітко розмежувала ці поняття. Той факт, що держава надала дитині прихисток від війни, не дає право відповідачеві порушувати права іншого з батьків на піклування. Тимчасовий захист не легалізує викрадення, а лише забезпечує гуманітарні права дитини на час її перебування на території іншої країни [12].

Згідно з Конвенцією, повернення можливе лише до країни «постійного проживання». Відповідачі часто стверджують, що через тривале перебування під тимчасовим захистом (понад рік), дитина вже втратила зв'язок з Україною і «постійно проживає» в країні ЄС. Суди здебільшого стоять на позиції, що вимушений виїзд через війну та отримання статусу захисту мають тимчасовий характер. Для зміни «місця постійного проживання» необхідний намір (animus) обох батьків, а не одностороннє рішення одного з них залишитися за кордоном під прикриттям гуманітарного статусу або одностороннє іншого повернути дитину.

Надання державою статусу тимчасового захисту іноді використовується судами як непряме підтвердження того, що в країні походження (Україні) дійсно існує небезпека. Логіка таких рішень полягає в наступному: «Якщо наш уряд визнав, що в Україні небезпечно і надав цим людям захист, як ми можемо наказати дитині повернутися туди?». Контраргументом є те, що сучасна практика доводить, що захист надається всьому населенню України як категоріальній групі, тоді як Гаазька конвенція вимагає індивідуального аналізу ризику для конкретної дитини.

У справах про міжнародне викрадення дітей спростування аргументу про «легальність перебування» тобто тягар доказування (burden of proof) розподіляється відповідно до структури Гаазької конвенції 1980 року, але в умовах війни в Україні виникають специфічні нюанси щодо такого «спростування». Згідно зі статтею 13(b) Конвенції, саме особа, яка вивезла дитину (найчастіше це матір або бабуся дитини), повинна довести суду, що повернення дитини в Україну наразить її на «серйозний ризик» фізичної чи психічної шкоди. Покладення тягаря доведення покладено на відповідача у такій категорії справ через те, що Конвенція виходить із презумпції, що повернення дитини завжди відповідає її інтересам. Щоб подолати цю презумпцію, відповідач має надати «вагомі та переконливі докази» небезпеки [10, 11].

Разом з тим, тягар спростування (rebuttal) лежить на Заявникові адже після того, як відповідач надав докази ризику (наприклад, звіт про обстріли конкретного міста чи відсутність там ППО), тягар спростування цього ризику фактично переходить на заявника (того з батьків, хто залишився в Україні та вимагає повернення). Отже саме заявник має довести, що ризик можна нівелювати (наприклад, через «захисні заходи» або переїзд дитини в інший, безпечніший регіон України).

Слід зазначити, що сучасна судова практика (зокрема у Великій Британії та країнах ЄС) свідчить про те, що суди дедалі частіше займають активну позицію у процесі спростування загальних тверджень про війну. Суд може самостійно запитувати інформацію про безпекову ситуацію в конкретній області, а також вимагати від заявника надати «гарантії безпеки» (undertakings), які спростовують твердження про нестерпну обстановку.

Отже, хоча формально тягар доказування «серйозного ризику» лежить на відповідачеві, фактичне спростування цього ризику в умовах війни стає критичним завданням саме для заявника. Якщо заявник не зможе надати конкретний план безпеки, загальновідомий факт збройного конфлікту може бути визнаний судом як достатньо «серйозний ризик» для відмови у поверненні дитини.

Ще одна суттєва проблема полягає у процедурі виконання рішень (Enforcement). Навіть якщо суд приймає рішення про повернення дитини, статус тимчасового захисту може ускладнити процедуру виконання. Виникає ризик зіткнення судової та виконавчої гілок влади, де виконавча служба може посилатися на неможливість депортації особи, що перебуває під міжнародним захистом.

Аналіз актуальної судової практики (Case Study) свідчить, що практика іноземних судів у справах про повернення дітей в Україну після 24 лютого 2022 року демонструє перехід від загального визнання всієї території України небезпечною зоною до індивідуального аналізу безпекових умов. Якщо у 2022 році більшість позовів відхилялися за ст. 13 (b) через «тотальну небезпеку», то у 2023/2024 роках з’явилися прецеденти повернення дітей навіть в умови воєнного стану [12, 13].

Якщо взяти до уваги досвід Великої Британії, а станом на березень 2026 року у Великій Британії перебуває понад шістдесят тисяч українських дітей. Загальна ж кількість українців, які прибули до країни за спеціальними візовими програмами з початку повномасштабного вторгнення у 2022 році, оцінюється у двісті шістдесят п’ять, а за деякими оцінками у триста десять тисяч осіб, рішення у справах такої категорії є цікавими з точки зору як самих рішень судів щодо дослідження обставин так і з точки зору тлумачення положень Гаазької конвенції [14].

Так, Високий суд Англії та Уельсу у 2024 році прийняв знакове рішення про повернення дитини в Україну (Справа *Re N (A Child) (Ukraine: Art. 13(b))* [2024]). У цій справі мати дитини стверджувала, що повернення неможливе через ракетні обстріли та нестерпну обстановку. Суд взяв до уваги бажання самої дитини повернутися до батька, а також той факт, що дитина раніше вже відвідувала Україну під час війни і це не спричинило їй психологічної травми, відповідно суд постановив повернути дитину до 3 червня 2024 року, наголосивши, що війна не є автоматичною перешкодою, якщо дитині забезпечено належні заходи захисту (зокрема, перебування у безпечніших регіонах під час літніх канікул) [12, 13].

Цікавим є також досвід Польщі на території якої, станом на березень 2026 року зареєстровано близько 300-350 тисяч українських дітей зі статусом тимчасового захисту (PESEL UKR). Загальна кількість українських біженців у країні становить приблизно 966 тисяч осіб, серед яких частка неповнолітніх складає близько 35-36%. Цікаво, що у 2022 році кількість зареєстрованих дітей була вищою (понад 500 тисяч), проте з часом частина родин переїхала до інших країн (переважно до Німеччини) або повернулася в Україну [14].

Отже Польща, як країна з найбільшою кількістю переміщених українців, демонструє змішану практику демонструючи як позитивну практику, зокрема у жовтні 2022 року польський суд виніс рішення про негайне повернення дитини в Україну безпосередньо в залі суду, так і практику відмов, найчастішою причиною якої є те, що відбулася інтеграція дитини в польське середовище існує високий ризик психологічного стресу від потенційного повернення в зону ризику, якою є вся територія України.

І суди Республіки Польща демонструють повагу до думки самої дитини, забезпечуючи дитині можливість висловитися в судовому процесі щодо її розуміння ситуації та бачення результату такого розгляду. Чим дорослiша дитина і чим сильніше її бажання повернутися, тим більша ймовірність позитивного рішення.

Проведене дослідження застосування Гаазької конвенції 1980 року в умовах збройного конфлікту в Україні дозволяє стверджувати, що війна в Україні створила унікальний прецедент у міжнародному приватному праві, коли застереження про «серйозний ризик» (ст. 13(b)) почало трактуватися не через призму сімейного насильства, а через зовнішню воєнну загрозу. Проте міжнародна практика підтверджує, що сам факт збройного конфлікту не є автоматичною підставою для відмови у поверненні дитини; ризик має бути індивідуалізованим та реальним на момент розгляду справи.

Судова практика іноземних держав (зокрема Великої Британії, Польщі,) протягом 2022/2026 років еволюціонувала від презумпції «тотальної небезпеки» до детального аналізу безпекової ситуації в конкретних регіонах України. Ключовим критерієм сьогодні є не наявність воєнного стану в країні загалом, а можливість забезпечення дитині безпечних умов у місці її потенційного повернення (наявність ППО, укриттів, працюючої соціальної інфраструктури).

У свою чергу статус тимчасового захисту, наданий країнами ЄС та Великою Британією, є гуманітарним інструментом і не може бути легітимною підставою для відмови у поверненні дитини за Гаазькою конвенцією. Отримання такого статусу не легалізує неправомірне утримування дитини та не змінює її «місця постійного проживання» в юридичному розумінні.

Вирішальне значення у справах цієї категорії має активна позиція заявника. Для успішного повернення дитини недостатньо спростувати аргументи відповідача; необхідно запропонувати суду дієві «захисні заходи» (undertakings) гарантії безпеки, житла та доступу до освіти, які нівелюють поріг «нестерпної обстановки».

З огляду на тривалість конфлікту, зростає ризик «вкорінення» дітей за кордоном, що робить фактор часу критичним. Рекомендовано посилити міжвідомчу співпрацю між Міністерством юстиції України та іноземними центральними органами для оперативного надання судам об’єктивної інформації про безпеку в окремих регіонах України.

Посилання:

1. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей (Гаазька конвенція 1980 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188.

2. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей (Гаазька конвенція 1996 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/973_002#Text.

3. Конвенція ООН про права дитини від 21 грудня 1995 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

4. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356..

5. Про введення воєотнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лют. 2022 р. № 64/2022. База даних «Законодавство України» / Верховно Рада України. URL: rada.gov.ua.

6. Про затвердження Порядку виявлення, повернення, забезпечення супроводу та реінтеграції дітей, які депортовані або примусово переміщені, або перебували під ризиком депортації та/або примусового переміщення внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, або осіб з числа дітей: Постанова КМУ № 551 від 14.05.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/551-2024-%D0%BF#Text.

7. Про виконання на території України Конвенції про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: Постанова КМУ № 952 від 10.07.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/952-2006-%D0%BF#Text.

8. Про затвердження Правил перетинання державного кордону громадянами України: Постанова КМУ № 57 від 27.01.1995 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text.

9. Про затвердження Порядку повернення до України позбавлених батьківського піклування дітей, які є громадянами України: Постанова КМУ № 305 від 23.04.2003 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2003-%D0%BF#Text.

10. Pérez-Vera E. Explanatory Report on the 1980 Hague Child Abduction Convention. *HCCH Publications*. 1982. 126 p. URL: hcch.net.

11. Guide to Good Practice under the HCCH 1980 Child Abduction Convention: Part VI — Article 13(1)(b). *Hague Conference on Private International Law*. 2020. URL: hcch.net.

12. Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine. *Official Journal of the European Union*. URL: europa.eu.

13. Re N (A Child) (Instruction of Expert: Ukraine) [2024] EWHC 152 (Fam). *England and Wales High Court (Family Division) Decisions*. URL: bailii.org.

14. Статистика щодо вимушених переселенців з України в Польщі та Великій Британії (2022–2026) : аналіт. звіт. *Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН)*. URL: unhcr.org.

Статтю було подано	31.03.2026	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	12.05.2026	The article has been revised
Статтю було прийнято	15.05.2026	The article was accepted